

A86/16

4 april 1986

HET 27e CPSU-CONGRES: GORBACHEV OVER DE COMMUNISTISCHE BEWEGING EN SAMENWERKING MET ANDEREN.

Inleiding

In voorbeschouwingen op het 27e CPSU-congres, dat van 25 februari tot en met 6 maart in Moskou werd gehouden, is herhaalde malen de verwachting uitgesproken dat partijleider GORBACHEV deze bijeenkomst zou gebruiken om zijn beleid voor de komende jaren in alle duidelijkheid te presenteren. In andere commentaren werd het congres omschreven als een mogelijk keerpunt in de geschiedenis van de Sovjet Unie en als een gebeurtenis, die voor heel de wereld van grote betekenis zou kunnen worden.

Aan deze hooggespannen verwachtingen heeft het congres in ieder geval niet beantwoord. De toespraak, die GORBACHEV op de eerste dag van het congres hield, bevatte over het algemeen geen uitspraken die hij of andere hooggeplaatste partijfunctionarissen niet al bij eerdere gelegenheden hadden gedaan. Hij maakte duidelijk dat de Sovjet Unie op een beslissend punt is aanbeland, maar liet er geen twijfel over bestaan dat er nog hard moet worden gewerkt om de "inertie", de "rigiditeit" en de "stagnatie" uit te bannen, die de laatste jaren in "de economische, morele en sociale sfeer" is ontstaan. In dit verband deed hij overigens niet wat sommige commentatoren van hem hadden verwacht, want expliciete en op de persoon toegespitste kritiek aan het adres van de vroegere partijleider BREZHNEV liet hij achterwege.

Impliciet was die kritiek wel degelijk aanwezig in bv. dat deel van zijn rede, waarin hij inging op wat er in de economische sector allemaal zou moeten veranderen en waarmee hij dus in feite aangaf wat er in de afgelopen jaren zoal fout gelopen was.

Hij benadrukte daarbij de behoefte aan een flexibele stroomlijning van het centrale planningssysteem, stelde een grotere onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid voor afzonderlijke ondernemingen in het vooruitzicht en noemde het noodzakelijk af te rekenen met bureaucratische patronen. Dat dit geen "liberalisering" betekent, bleek uit zijn toevoeging dat er vooral gewerkt moet worden aan meer discipline in werkplaatsen en fabrieken en aan een grotere inbreng daarbij van de partij, haar 19 miljoen leden en haar organisaties op alle niveaus. GORBACHEV onderstreepte dat hij van de

partijleden bijzondere prestaties verwacht en dat de CP krachtens haar leidende rol als "politieke en morele" avantgarde moet optreden, overigens niet alleen in de economie maar in alle sectoren van de maatschappij

Over ontwikkeling van de ideologie

Deze uitlatingen van GORBACHEV wijzen erop dat hij weliswaar naar pragmatische oplossingen voor knelpunten wil zoeken, maar daarbij het primaat van de partij niet uit het oog verliest. Hij is zeker niet geneigd de marxistisch-leninistische fundamenteën van de Sovjetmaatschappij aan te passen.

In zijn congres toespraak verzekerde hij dan ook dat het "marxisme-leninisme, de werkelijke wetenschappelijke theorie van de sociale ontwikkeling" de leidraad blijft voor de CPSU bij de doelen die zij, ook op lange termijn, nastreeft. Daarmee wilde de partijleider overigens niet zeggen dat de inhoud van deze marxistisch-leninistische theorie voor eens en voor altijd vastligt. Want hij stelde uitdrukkelijk dat de mening als zou het marxisme-leninisme "...een verzameling van versteende schema's en voorschriften zijn, dat overal en in alle omstandigheden geldigheid bezit" zeer beslist in strijd is met "de essentie en de geest van het marxisme-leninisme".

GORBACHEV doelde hierbij op de mogelijkheid van nuttige aanpassingen als het gaat om zaken van ondergeschikt belang. Daarmee zei hij feitelijk niets nieuws want vanuit de CPSU wordt allang de opvatting verkondigd dat er geleerd kan worden van de manier waarop communistische partijen, die in andere omstandigheden verkeren, van verschillende methoden gebruik maken. Kennisname en bestudering daarvan heet te behoren tot een creatieve ontwikkeling van de marxistisch-leninistische theorie, waarvan de opportuniteit overigens volledig aan de CPSU-leiding ter beoordeling blijft.

Over verschillen tussen CP-en

Naast deze verschillen in methoden bestaan er tussen partijen in de communistische beweging uiteraard ook verschillen in opvatting en zelfs onenigheden. GORBACHEV liet deze niet ongenoemd en zei daarover dat "... de CPSU er geen drama van (maakt) dat er niet altijd volledige unanimiteit bestaat... Klaarblijkelijk is het niet mogelijk om over alles identieke opvattingen te hebben". Dat vond hij op zich niet zo'n probleem, omdat daar zijns inziens tegenover stond dat deze partijen alle uiteindelijk hetzelfde doel nastreven: "de vestiging van de vrede en het socialisme".

"Variatie binnen de beweging is niet synoniem met het ontbreken van samenhang, net zo min als eenheid hetzelfde is als uniformiteit... De communistische beweging kan en moet sterk zijn op basis van haar klasse-solidariteit en op grond van het feit dat de daarvan deeluitmakende partijen als gelijken samenwerken in de strijd voor de doelen die zij gezamenlijk nastreven". Deze opmerkingen van GORBACHEV klinken wel opmerkelijk tolerant, maar laten nog niet de conclusie toe dat de CPSU o.l.v. de huidige partijleider ook werkelijk meer begrip op kan brengen voor de zich onafhankelijk van Moskou opstellende communistische partijen.

Het ligt ook niet voor de hand dat deze onafhankelijke CP-en in zulke uitspraken voldoende garanties zullen zien om bv. gehoor te geven aan de oproep - tijdens het congres - van de Moskou-getrouwe Argentijnse CP tot het houden van een internationale conferentie van communistische partijen. Plannen voor het houden van een dergelijke conferentie mislukken immers al jaren door de weigering van autonome CP-en, die er niets voor voelen om Moskou zo weer als centrum van de communistische wereldbeweging te erkennen en zich opnieuw te conformeren aan haar ideologische opvattingen. Niets wijst erop dat in deze situatie een voor de Sovjet Unie gunstige kentering is gekomen. Daarmee lijkt de oproep tot zo'n conferentie niet meer dan een obligate herinnering aan het onveranderde CPSU-streven naar meer cohesie binnen de beweging.

Over relaties met andere groeperingen.

Zoals de strijd voor vrede en socialisme door de CPSU-leider als bindend element werd genoemd voor communistische partijen onderling, zo verwees hij naar de strijd voor vrede en internationale veiligheid toen hij het had over de relaties tussen de CPSU en de sociaal-democratische partijen, waarvan er een twintigtal - w.o. de PvdA - waarnemers naar het CPSU-congres had gestuurd. Ondanks zijn erkenning van "diepgaande ideologische verschillen" tussen communisten en sociaal-democraten, noemde GORBACHEV het voor beide "ongetwijfeld nuttig" om op onbevooroordeelde wijze kennis te nemen van elkaars opvattingen. Voor een versterking van het streven naar vrede en veiligheid zou dit volgens hem vruchten af kunnen werpen.

Op grond daarvan lijkt de conclusie gewettigd dat de CPSU in de naaste toekomst zal proberen in haar vredesactiviteiten meer aansluiting te zoeken bij de sociaal-democraten, ook al omdat de communistische invloed binnen de westerse vredesbewegingen naar verhouding lijkt teruggelopen.

Daarnaast kunnen ook andere niet-communistische organisaties meer aandacht verwachten van Sovjet-zijde, want - aldus GORBACHEV - "... de Sovjetrussische bevolking staat klaar om de betrekkingen met niet-communistische anti-oorlogsgroeperingen, inclusief de religieuze, verder tot ontwikkeling te brengen".

Het lijkt erop dat het vredesthema voor de nieuwe partijleiding een zo mogelijk nog hogere prioriteit krijgt, want - zo stelde GORBACHEV - "... het is nu belangrijker dan ooit om wegen te vinden voor een nauwere en meer productieve samenwerking met regeringen, partijen, maatschappelijke organisaties en bewegingen, die werkelijk bezorgd zijn over de vrede... teneinde een allesomvattend systeem van internationale veiligheid tot stand te brengen".